

Юрчишин В. Д.

Івано-Франківський факультет Національного університету «Одеська юридична академія», завідувач кафедри теорії та історії держави і права, кандидат юридичних наук, доцент

СУТНІСТЬ ІНСТИТУТУ ІНФОРМУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ОКРЕМІ ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Прийняття нового КПК України 13 квітня 2012 року, який набув чинності 19 листопада 2012 року сприяло виникненню нових процесуальних інститутів, а в окремих випадках – реформуванню вже існуючих. Одним із таких правових інститутів виступає інформування учасників кримінального провадження.

Досліджуючи сутність інформування учасників кримінального провадження у юридичній науці зустрічаються думки, що інформування виступає не тільки складовою частиною правового статусу учасників кримінального судочинства, але й однією з гарантій охорони та захисту їх прав та як документ (Кайгародова Ю. Е. Уведомление в российском уголовном судопроизводстве., с.32, 36). З даною позицією можна не погодитися із наступних міркувань. По-перше, в кримінальному процесуальному законі України взагалі відсутній термін «інформування», тобто як таких кримінально-процесуальних норм в КПК України щодо самого поняття «інформування» не передбачено. По-друге, у кримінально-процесуальній науці існують різноманітні точки зору з приводу змісту кримінально-процесуальних гарантій: як гарантії визначаються лише норми кримінально-процесуального права (Советский уголовный процесс / под ред. проф. Д. С. Карева., с. 20); ототожнення гарантій з кримінально-процесуальною діяльністю або з процесуальними обов'язками посадових осіб та органів, які здійснюють кримінальне судочинство (Кротова Л. А. Процессуальные гарантии достижения задач уголовного судопроизводства., с.13; Уголовный процесс / под ред. проф. М. А. Чельцова., с. 18-19) тощо. Правильною, на наш погляд, є позиція П.С. Кондратова, який чітко відмежував гарантії від норм права та кримінально-процесуальної діяльності, зазначивши, що від кримінально-процесуальних гарантій слід відрізнити правові форми їх закріплення (статті законодавства), засоби та способи реалізації (діяльність учасників процесу, які реалізують свої права, виконують обов'язки, дотримуються процесуальної форми, застосовують санкції) та суб'єктів реалізації гарантій (громадяни, посадові особи) (Кондратов П. Е. Гарантии интересов обвиняемого как фактор, определяющий формирование и осуществление советской уголовной политики., с. 72).

На нашу думку, саме по собі інформування як правове явище, не може виступати як кримінально-процесуальна гарантія прав учасників кримінального провадження. Однак безпосередньо форми (повідомлення, виклик слідчим, прокурором, судовий виклик) інформування

учасників кримінального провадження такими гарантіями їх прав виступати можуть, оскільки кримінально-процесуальний закон, встановлюючи форму та порядок усієї кримінально-процесуальної діяльності, створює юридично визначений, обов'язковий режим провадження у кримінальній справі, у тому числі містить і конкретні засоби забезпечення прав громадян (Фоміна Т. Г. Проблемні питання щодо визначення змісту кримінально-процесуальних гарантій прав особи., с.134-140). При цьому, форми інформування учасників кримінального провадження, виступаючи кримінально-процесуальними гарантіями, в першу чергу, впливають із гарантій права на інформацію, права на доступ до публічної інформації, які закріплені в ст.6 Закону України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 року та ст. 3 Закону України «Про доступ до публічної інформації» від 13 січня 2011 року. Що ж до гарантій права учасників інформування у кримінальному провадженні, то згідно з цими законодавчими актами останні забезпечуються: по-перше, обов'язком органів державної влади, а також органів місцевого самоврядування інформувати про свою діяльність та прийняті рішення; по-друге, створенням у державних органах спеціальних інформаційних служб або систем, що мають забезпечувати в установленому порядку доступ до інформації; по-третє, вільним доступом суб'єктів інформаційних відносин до статистичних даних, архівних, бібліотечних і музейних фондів, і обмеження цього доступу зумовлюються лише специфікою цінностей та особливими умовами їх схоронності, що визначаються законодавством; по-четверте, створення механізму здійснення права на інформацію; по-п'яте, здійснення державного контролю за додержанням законодавства про інформацію; і по-шосте, встановленням відповідальності за порушення законодавства про інформацію.

Аналогічної позиції слід дотримуватися з приводу того, що сутність інформування не виступає в якості кримінально-процесуального акту чи документу. У науці кримінального процесу до процесуальних актів державних органів (слідства, прокуратури та суду), які поділяють на слідчі (виражають попередню правоохоронну діяльність) та судові (завершують її), також виділяють обвинувальний висновок, пояснення, заяви, повістки, ділові й супровідні листи (Процесуальные акты предварительного следствия. Учебное пособие / Редкол.: Гаврилов А. К. (Отв. за вып.), Манев Ю. В., Михайлов В. А., Радько Т. Н., с. 12-13). В основному, такі ж критерії класифікації кримінально-процесуальних актів застосовують та до їх певного виду відносять виклики, повістки та повідомлення також інші науковці у галузі кримінального процесу (Марочкін О.І. Щодо системи процесуальних рішень слідчого., с.258; Михайленко О. Р. Складання процесуальних актів у кримінальних справах., с.17-24; Громов Н. А. Уголовный процесс России., с. 209-210).

Таким чином, саме по собі інформування не може виступати в якості процесуального акту чи документу. В даному випадку, тільки форми інформування виражаються як кримінально-процесуальні акти чи документи, оскільки відповідний акт або документ від способів та каналів передачі інформації – радіо, телевізійного, телефонного чи усного, – відрізняються передачею повідомлення у формі, зафіксованій на матеріально-предметному носіїві. При цьому, в окремих випадках, які стосуються прийняття усних процесуальних рішень, їх форма може мати інше зовнішнє вираження, наприклад, у інших процесуальних документах, таких як повістка, в якій втілюється рішення слідчого про виклик свідка на допит; вказівки, в яких фіксується рішення прокурора про необхідність проведення слідчих дій по кримінальній справі; запит, в якому втілюється рішення слідчого про необхідність отримання додаткової інформації від установи, підприємства чи організації та ін. (Кочура А. В. Окремі аспекти визначення поняття кримінально-процесуальних документів, с.98). Прийняття такого роду кримінально-процесуальних актів обмежується встановленими законом випадками, що у свою чергу в жодному разі не свідчить про їх непотрібність, а навпаки, демонструє їх унікальність і правову своєрідність. Форми інформування, які виступають в якості процесуального акту можна вважати ефективними в тому випадку, коли всі їхні цілі (ближні, більш віддалені, кінцеві) досягнуто в максимально короткий строк з найменшими матеріальними затратами, обмеженнями прав, свобод і законних інтересів особи.

Лук'янчиков Є.Д.

*Національний технічний університет України «КПІ»,
професор кафедри інформаційного та підприємницького права,
доктор юридичних наук, професор*

Лук'янчиков Б.Є.

*Національна академія внутрішніх справ,
доцент кафедри криміналістики та судової медицини,
кандидат юридичних наук, доцент*

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОСВІДУВАННЯ

Прийняттям нового КПК України (ст. 241) освідування включено до глави 20 «Слідчі (розшукові) дії». Враховуючи пропозиції науковців та потреби практики досудового провадження пізнавальні завдання даної слідчої дії розширені. До них віднесено не тільки виявлення на тілі особи особливих прикмет, але і слідів кримінального правопорушення. Подібні завдання освідування передбачені законодавством Росії (ст. 179), Казахстану (ст. 226), Armenії (ст. 220), Молдови (ст. 119). На дану обстави-